

HIRVEPARK

Koha pargieelne ajalugu

Hirvepark paikneb otse Rootsi kantsi (bastioni) ees, moodustades koos Rootsi bastionil ehk Lindamäel asuva pargiga ühtselt vaadeldava haljasala, vaatamata sellele, et need osad paiknevad eri tasapindadel. Käesolevas töös käsitletakse vaid Hirvepargi osa lahendust ja ei vaadelda Rootsi kantsi puistut.

Seda, hilisemat pargiala saab kirjeldada keskajast alates. Linna kindlustamiseks ehitati 15. sajandini peamiselt kivist kaitsemüüre ja -torne. Kohati kindlustati linna lisaks ka mullast üleskuhjatud vallide ning kaitsekraavidega. Ümber linna olevate muldvallide, vallidepealse püstpalkidest kaitsetara ja kaitsekraavide olemasolu eeldavad ajaloolased aga juba ajast enne keskaega.¹ Tulevase Hirvepargi ala oli keskajal eriti tähtis kaitse seisukohalt. See piirkond oli keskaegse ordu- ja hilisema kubernerilossi väline laugjas lõunanõlv. Sellisena siis Toompea lossile kui võimu kantsile maa poolt kõige lähemal. Tervikuna asus Toompea loss looduslikult eriti hästi kaitstud kohas, paiknedes järskude nõlvadega kõrgendikul. Erandi moodustaski seesama laugjas lõunanõlv. Teine põhjus, miks selles piirkonnas panustati rohkem kaitsele, oli asjaolu, et lähedalasuv suure pudeli kujuline Tõnismäe kõrgendik ulatus samas kohas Toompea lõunaküljele liiga lähedale. Nii kaevati Tõnismäe põhjasuunalist otsa korduvalt madalamaks ning hilisemat Hirvepargi piirkonda kindlustati veelgi muldkindlustuste ja aeg-ajalt ka vajalikus sügavuses ning laiuses kaitsekraaviga. Need kaitserajatised arvatakse olevat keskajal olnud linnamüürile võimalikult lähedal, et takistada ründajail müüri purustamist müüriõhkumisseadmetega või müürile pääsu redelite ja lükatavate puidust tornidega. Kaitsekraavide veega täitmisel polnud siin probleemi, kuna toona oli linna ümbrus veerohkem ning hiljem, juba pargi rajamisel on selgunud, et ka põhjavee tase on olnud kõnealuses piirkonnas kõrge, seega – vesi püsis kraavis ilmselt hästi. Linna teiste piirkondade vallikraavidesse, mis ise nii hästi ei täitunud, juhiti juba 14. sajandi keskpaigast vett ka Ülemiste järvest mööda veerenni (tänapäevases kohas Veerenni tänavat).

14. sajandi lõpul ja 15. algul võeti sõjapidamises kasutusele tulirelvad. Nende laskekauguse ja purustusvõime suurenemine tingis kaitsevallide ja -kraavide teistsuguse, suuremahulisema ehitamise linnamüürist väljapoole. Eriti nõrkadeks kohtadeks kaitstesüsteemis osutusid linna välisväravad, sealhulgas ka Toompea ehk Riia värav, mis asus praeguse Toompea tänava suunal ja lossile lähedal. Järjekordselt kaevati Tõnismäe mitmel korral madalamaks.

Vene-Liivi sõda (1558-1583) andis kiire ja võimsa tõuke linna kindlussüsteemi tugevdamiseks. Orduriigi languse ja Rootsi riigi sünniga 1561. aastal algas Tallinnas uut tüüpi suuremate muldkindlustuste – bastionide ehitamine. Kiiruga ehitati ordulinnuse lõunaküljele Pika Hermannini torni ja lossi kaitseks Tõnismäe poolt kaks bastioni, sealhulgas Rootsi kants. Veelkord kindlustati Toompea ja lossi lõunakülge 1608. aastal antud käsu

¹ Kenkmaa, Rudolf, Vilbaste, Gustav. Tallinna bastionid ja haljasalad. Kirjastus Eesti Raamat, Tallinn lk. 8,9.

kohaselt.² Lõplikult kaevati valmis lai kraav ning üle selle ehitati tõstetav Pikk sild. Seda tulemust hinnati niivõrd kõrgelt, et 1611. aastal teatati Rootsi emamaale, et Tallinn olevat „heas kaitse seisundis“. 1640. aastal on plaanidel märgitud ka kahe bastioni vaheline muldkindlus – raveliin, mis hiljem on saanud nimeks Vismari raveliin. Selle ülesandeks oli olla kaitse eelpostiks ehk aidata kaitsta Toompeale suunduvat teed ja üle vallikraavi viivat Pikka silda ehk otsepäasu võimu kantsini.

(Hirve)pargiks kujunemine

Sellel, bastionide esisel, valdavalt vallikraavi ja osaliselt Vismari raveliini alal paiknev Hirvepark sai alguse, kui Tallinn aastal 1857 kustutati pärast Krimmi sõda (1854-1855) maakindluste nimekirjast. Hilisem pargiala anti rendile Eestimaa Aiandusühingule (sks. *Ehstländische Gartenbauverein zu Reval*) esindusliku dendroloogiaaia ja arboreetumi rajamiseks. (*Ühingu tegevuse hulka kuulus uute ilutaimede, viljapuude ja köögiviljade kasvatamine erinevates tingimustes, uute sortide kasvatamise katsetamine, nende levitamine, maastikuaiaanduse³ arendamine.*) Tulevast parki nimetatigi toona Aiandusühingu aiaks.

Töödega tehti algust 1865. aastal.⁴ Esialgu sai istutusteks kasutada vaid kuivemaid-kõrgemaid kohti, peamiselt Vismari tänava äärset ehk endist Vismari raveliini ala ning peaaegu kolmandik kogu vallikraavist jäi lihtsalt kasutusesta, kuna ala oli vesine – kohati lausa soostunud. 1865. aastal tuli alustada kõigepealt kuivendamisest. Seda raskendas asjaolu, et seisvat põhjavett polnud kuhugi juhtida. Esialgu kaevati madalamasse kohta väike tiik, kuid see ei toonud olulist leevendust, sest vett polnud kuhugi juhtida, puudus eelvool. Seejärel veeti vallikraavi ja madalamate lohku täiteks 50 000 hobusekoormat prahti ja mulda.⁵ Esialgseks eesmärgiks oli puukooli rajamine, et katsetada sobiliku istutusmaterjali leidmist metsade täiendamiseks sobivate võõrpuuliikidega. 1881.-90. aastatel rentis Eestimaa Metsaselts siit üht osa põhiliselt okaspuude kasvatamiseks Heinrich Kühnerti juhtimisel.⁶ Selline katse-puukool rajati pargi idaossa. Enamus istutusmaterjali toodi kohale Riiast.⁷ 19.-20. sajandi vahetusel kavandas ala Friedrich Winkler, kes oli Heidelbergist pärit kunstkärneri ja aiaäri omaniku poeg ja toona siinse Aiandusühingu inspektor. (Winkler tegi töid Tallinna linnale ettevõtjana ja lahkus Tallinnast Saksamaale pärast 1905. aasta revolutsioonisündmusi, täpsemalt 1907. aastal.) Tema rajatud on toonane dendropargi osa. Aiandusühingu aed oli algselt jagatud selliselt, et üht kolmandikku kasutati tulu saamiseks ja ülejäänud osa oli dendroaed. Ettevalmistatud maale tehti peenrad, kuhu külvati kümnekond liiki välismaiseid okaspuid, lisaks ka kodumaiseid liike, peamiselt kuuske ning mändi. Viimastest sai head istutusmaterjali, kuid esimesed katsed võõrpuuliikidega ebaõnnestusid. Ajapikku õpiti kasvatama ka võõrpuuliike ja eksoote. Suurem osa siin kasvatatud ja aklimatiseeritud

² Sama, lk. 20,21.

³ Maastikuaiaanduseks nimetati 19. sajandi II poolel hilisemat maastikuarhitektuuri terminit. (autori märkus)

⁴ Kuuskemaa, Jüri, Tallinn, Tiina, Eesti Pargid I (Tallinna osa), Tallinn, Varrak, lk. 99.

⁵ Kenkmaa, Rudolf, Vilbaste, Gustav, Tallinna bastionid ja haljasalad. Eesti Raamat, Tallinn 1965, lk. 59-64.

⁶ Meikar, Toivo, Eestimaa Metsaseltsi metsataimla. Inimmõju Tallinna keskkonnale II. Tallinn 1991, lk.147-151.

⁷ Kuuskemaa, Jüri, Tallinn, Tiina. Eesti Pargid I (Tallinna osa), Tallinn, Varrak, 2007, lk. 99.

istutusmaterjalist rändas edasi Eestimaa mõisaparkidesse, muidugi said oma osa ka Tallinna teised haljasalad,⁸ kuid osaliselt kasvab eksootilisi näidiseid sellest ajast Hirvepargis veel tänapäevani. Algul kasvatati siin ka hulgaliselt püsililli.

1913-14. aastal korrastati hilisema linnaaedniku Hans Lepa juhtimisel Hirvepargi Toompea ja Vismari tänavate vaheline nurk⁹, kus enne seda oli olnud aedniku elamu, kasvuhoone ja viljapuude kasvuala. (Hans Lepp (1873-1951) oli esimene ametlik Tallinna linnaaednik, seda aastatel 1907-1940.) Tänapäeval pole ei hoonetest ega kasvuhoonest enam mingit jälge. Sealsel pargiaasal paikneb täna kunstnik Kristjan Rauale, eepose Kalevipoeg illustraatorile pühendatud monument. Monumendi autorid on skulptor Kalju Reitel (1921-2004) ning sisustusarhitekt Eha Reitel (1922-2005).

Pärast I Maailmasõda, 1920. aastate algul plaaniti Hirveparki rajada botaanikaaed, kuid see ei õnnestunud.¹⁰ Selles suunas alustati töödega 1921. aastal. 15. veebruaril järgmisel aastal otsustas Tallinna volikogu eraldada organiseerimistöödeks krediiti. Korraldati vajalikke eeltöid: planeeriti, koostati eelarve. Ajaleht „Vaba Maa“ kirjutas samal aastal: „*Teatawasti kawatseb linnawalitsus Wismari tän., Falkpargi ja Rootsikrantsi (Lindamägi) wahelisel maalal botaanika-aeda soetada (...) Ostu-eesõigust tarwitades otsustas linnavalitsus tulewase botaanika-aia piirkonda kuuluwat (...) krunti omandada umbes 800 tuhande marga wäärtuses*“.¹¹ Seega polnud tulevase botaanikaaia asukohaks määratud mitte kogu tänases mõistes Hirvepark, vaid selle Vismari tänava ja Toompuiestee vaheline osa kuni Lindamäeni. Aia projekti koostas 1922. aasta märtsis endine Tartu botaanikaaia direktori kohusetäitja Nikolai Popov. Detailselt koostatud projekt nägi ette viis osakonda, millest igasse oli loetletud sobivate taimesugukondade esindajate nimekiri. Osakonnad olid järgmised: *süstemaatiline osakond, mis oleks (Eesti) maa taimerikkuse elusaks kataloogiks; bioloogiline osakond, kus vastavalt Eesti kliima lubavusele võiksid olla esindatud alpi taimed, sõnajalad ja stepitaimed; Fütogeograafiline osakond (troopika- ja subtroopikataimed, kaktused ja palmid); ravimtaimede osakond; dekoratiiv- ja tulutoovate taimede osakond*.¹² Viimane osakond oli N. Popovil mõeldud botaanikaaiale püsiva sissetuleku tagamiseks ning selleks otstarbeks nägi autor ette sobiva olevat hoopis teisel pool teed oleva Falgi pargi. Selle kava nurjas aga Aiandusselts, kes ei nõustunud üldkoosoleku otsusega krundist loobuma, kuigi esialgu oli vastava lubaduse seltsi esimees andnud. Selle asemel kujundati ala kaheksa osakonnaga dendroaiaks. Selle perioodi kohta puuduvad täpsemad andmed. Toona ei peetud oluliseks jooniste alusel haljasalade rajamist ega ka rekonstrueerimist. Töid tehti pigem olemasolevate rahaliste võimaluste piires aednike poolt. Erandi moodustaski toona vaid eelpoolmainitud Nikolai Popovi koostatud botaanikaaia rajamise projekt.

Hirvepargi laiendamine sai teoks pärast 1923. aastat, kui linnal tekkisid ressursid rohevööndi korrastamiseks ja süsteemsemaks väljaehitamiseks. Nimelt kehtestati sel ajal Eesti Vabariigis tulumaks ja see võimaldas ka Tallinnal suuremate summadega toimetada haljasalade korrastamisel ning uute rajamisel. Selleks ajaks oli linn omandanud ka mitu puukooli baltisakslastelt, kes olid Saksamaale lahkunud ja ise Hans Lepa juhtimisel rajanud uue,

⁸ Vende, Valdeko, Ununenud Tallinn. Tallinn, Perioodika 1990, lk.64.

⁹ EAM 11.4.12.

¹⁰ Kuuskemaa, Jüri, Tallinn, Tiina, Eesti Pargid I Tallinna osa, Tallinn, Varrak 2007, lk. 99.

¹¹ Waba Maa nr 338, 18.12. 1921.

¹² Annuka, Erna, Sander, Heldur, Tallinna botaanikaaia rajamise aastad 1868-1961. Dendroloogilised uurimused Eestis II. Eesti Põllumajandusülikool, Metsanduslik Uurimisinstituut. Tallinn 2000, lk 222.

Tiigiveski puukooli.¹³ Seega jätkus linnal juba ka endal ka istutusmaterjali, et selliseid töid teha. Muidugi juhtis kõiki töid linnaaednik Hans Lepp. Hirvepargi laiendamise jaoks ostis linn krundi ka eraomanikult. See oli erakorraline tegu, tavaliselt ikka katsuti maid vahetada või rajatigi parke-haljasalaid linna vabadele maatükkidele.¹⁴

Oma nime sai Hirvepark 1930. aastatel siia rajatud Hirveaia¹⁵ järgi, mis asus pargi Toompea tänava poolses osas. Metskitsed, kes toodi siia Hirveaeda, siin küll hästi vastu ei pidanud, kuid andsid pargile nime. Pärast II Maailmasõda toodi parki skulptor Jaan Koorti (1883-1935) skulptuuri „Metskits“ (1929) koopia, mis veelgi hiljem teiseldatai Laia ja Vaksali tänava algusesse nn. Kitse haljasalale¹⁶, kus see seisab vahelduva eduga tänaseni.

1936. aastal sai kogu pargist lõpuks Tallinna linna omand ja sellest kujundati avalik park linlastele, mille hoolduse eest vastutas toonane linnaaednik Hans Lepp.

Vismari ja Toompea tänavate nurgal olev endine Eestimaa Aiandusseltsi aed kujundati maastikuaia stiilis looklevate jalutusteedega pargiks, kus tihedamad osad vaheldusid väikeste ja veelgi väiksemate pargiaasadega. Selline miniatuurne ja vahelduv lahendus selles kohas annab suurepäraselt edasi maastikuaia kui stiili olemuse. Juurdelõige pargile, kus ilmneb funktsionalistlikule pargistiilile omaseid jooni oma sirgete teede, riskülikukujuliste muru- ja terrassipindade ning platsidega, ehitati 1935. aastal. Selles osas paikneb tänapäeval suur laste mänguväljak ja mitmeid skulptuure. Samal ajal rajati mitmed trepid pargist välja pääsemiseks, sh ka üles Falgi tee. Hirvepargi ehitamine loeti 1937. aastal lõppenuks, mil park sai tervikliku kuju, nii nagu see tänapäevani säilinud on. Pargi suurus on tänapäeval 4,2 hektarit.

Toonase rekonstrueerimise ning ehitamisega tuli maha võtta ka mitmeid puid, mille kohta anonüümne ajaleheartikkel ajalehes Vaba Maa süüdistas linnaaednikku pargi juurdeehituse käigus mitmete väärtuslike puude rikkumises või hävitamises¹⁷ Linnaaednik esitas asjassepuutuva kirjaliku seletuskirja linnavalitsusele, milles põhjendas tehtud puhastus- ja noorendustööde hädavajalikkuse.¹⁸ Linnavalitsus pidas seletust ammendavaks ning mingeid sanktsioone ei järgnenud.

1939. püstitati pargi uuemasse ossa sissepääsunõlvale limonaadikohvik (vt. alapealkiri Pargipaviljon).

2001. aasta algul külastas Balti riike, sealhulgas ka Tallinnat Rahvusvaheline Dendroloogide Assotsatsioon (*International Dendrology Society*). Külaskäik Hirveparki pakkus neile tõelist erialast huvi, eriti Euroopast pärit dendroloogidele. Selgus, et mitmed siin kasvavad isendid on Euroopas muutunud eriti haruldasteks. Nii võttis Hollandist pärit vahtraurija H.J.

¹³ Tammet, Tiina, Eesti pargi- ja aiarahitector 1920.-30. aastatel. Monograafia, Eesti Kunstiakadeemia Toimetised 2003.

¹⁴ Rohelise vöö laiendamiseks Rannavärava mäe ümber, *Vaba Maa* 15.03.1923.

¹⁵ Hirveaiad terminina on läbi ajaloo teada juba Mesopotaamia ülikute jahiparkidest.

¹⁶ Vende, Valdeko, Ununenud Tallinn. Tallinn, Perioodika 1990, lk.64.

¹⁷ Ajaleht Vaba Maa 28. 01.1937.

¹⁸ Tammet, Tiina, Eesti pargi- ja aiarahitector 1920.-30. aastatel. Monograafia, Eesti Kunstiakadeemia Toimetised 2003 lk 24.

Oterdoom siit endaga kaasa ohtralt paljundusmaterjali, et taastada hävinud või haruldasi liike ja sorte.¹⁹

Puittaimestikust

Hirvepark on nii Tallinna kui ka Eesti parkide hulgas puittaimestiku koosseisult ainulaadne. Palju õrnemaid puu- ja põõsaliike hävis küll 1939/40. aasta erakordselt külmas talves. Siinsed pargipuud on tähelepanuväärsed oma vanuse, mõõtmete ja haruldusastme poolest. See on vähemalt osaliselt tingitud kasvukoha eripärast – parki piirab merelt tulevate külmade põhjatuulte eest Rootsi bastioni eskarpmüür ning lõunast endiselt Vismari raveliini jäänused; ka asub Hirvepargi väärtuslikem osa ümbrusest madalamal, sest paikneb endises vallikraavis.

Hirvepark on dendroloogiliselt üks paremini uuritud parke Tallinnas läbi kogu oma ajaloo. Neist uuringutest näeme, kui pika elueaga ning kui vastupidavad on olnud ühed või teised siinsed eksoodid. 1906. aastal kasvas pargis 208 erinevat puittaimet, nendest 40 okaspuud ja üle 100 lehtpuu ning ligi 140 põõsast. Liigirikkus on ajapikku küll kõvasti vähenenud, kuid see on ikka veel märkimisväärne. Nii on 2003. aastal pargis loetletud 103 liiki puud ja põõsaid, millest võõrliike lausa 88. Nendest puuliike 51 ja põõsarindes 17 isendit. 2007. a sügisel kasvas Hirvepargis 102 erisugust liiki. Kuna park sai sõjas vähe kannatada, on see säilinud liigirikkana. Täna on enamasti algselt pargis kasvanud okaspuid vanuse tõttu hävinud. Kahjuks on enamik eksoote esindatud siin vaid ühe isendina. Taasiseseisvumise järel on tasapisi ettevõtluse arenedes ka puukoolid mitmeidki Hirvepargi eksoote paljundatud. Nii võime kohata mitmete linnade avalikes ruumides Hirvepargist paljundatud noori haruldusi. Näiteks torkab silma noori lõhislehise hõbevahtra 'Wieri' gruppe ja kirjulehiseid mägivahtraid 'Leopoldii' mitmel pool ka Tallinna linnahaljastuses.

Hirvepargi kõige haruldasemaks puuks võib lugeda pesajate lehtedega hariliku vahtra (*Acer platanoides*) sorti 'Cucullatum', mida kohtab vaid üksikutes kollektsoonides. See Hirvepargi vaher kuulub Euroopa suurimate hulka. Eksootidest tuleb lisaks mainida sama liigi punaselehist kultivari 'Schwedleri', hõbevahtra (*Acer saccharinum*) lõhislehist kultivari 'Wieri'. Lisaks vahtratele on kahtlemata harulduseksinglise jalaka (*Ulmus procera*) punaste lehtedega kultivar 'Purpurea' ja kaks hariliku jalaka kurdlehist kultivari 'Crispa' ja sama liigi kollaselehist kultivari 'Lutescens'. Üks pilkupüüdvamaid puud pargis oma dekoratiivsusega on kahtlemata mägivahtra rohe-valgekirjude lehtedega kultivar 'Leopoldii', mille iga leht on isemoodi kirju. Hobukastanitest leidub pargis punase hobukastani (*Aesculus x carnea*) üks puu kõrvuti hariliku hobukastaniga (*Aesculus hippocastanum*), mis õitsemise aegu on eriti dekoratiivsed. Mõnevõrra hiljem puhkeb õitsele oma kreemide ja mõnevõrra teistsuguste õitega õisikus sealsamas lähedal kasvav värd-hobukastan (*Aesculus x hybrida*). Pargi tihedamas osas vastu Toompea tänavat kasvavad kõrgetüveline sarapuu (*Corylus colurna*), Hall pähklipuu (*Juglans cinerea*), Mandžuuria pähklipuu (*Juglans mandshurica*), amuuri korgipuu (*Phellodendron amurense*), mis on Tallinna suuruselt teine puu. pensilvaania saare (*Fraxinus pennsylvanica*) kollasetäpiliste lehtedega kultivar 'Aucubifolia'. Uhkes üksinduses laiutab kahara võraga harilik pöök (*Fagus sylvatica*) maastikuaia ja 1930. aastatel rajatud pargiruumi vahel. Eskarpmüüri ääres soojas kohas saab näha lisaks eelpoolmainitud

¹⁹ Heiki Tamme ja autori mälestused.

hobukastanitele veel dekoratiivset suurelehise pärna (*Tilia platyphyllos*) kollasevõrselist kultivari 'Aurea'. Hirvepargis kasvab mõõtnemelt eriti tähelepanuvääriv pooppuu (*Sorbus intermedia*), mida peetakse eesti üheks kõrgeimaks isendiks. Põõsastest on kahtlemata huviäratavaim kahe põõsaga hariliku sarapuu (*Corylus avellana*) lõhislehine kultivar 'Heterophylla' ning kanada lodjapuu (*Viburnum lentago*) ning rohkelt vanu ennesõjaaegseid sirelisorte.

Pargipaviljon

1939. aastal projekteeris parki nimekas arhitekt Herbert Johanson paviljoni, kus arhitektuuriajaloolase Andri Ksenofontovi andmetel oli enne sõda väike limonaadikohvik²⁰. Seal müüdi suviti limonaadi jalutajatele otse suurest müügiaknast õue. Praegu asub hoones kalarestoran „Kalambuuri“. Pargipaviljon on projekteeritud akadeemik Mart Kalmu määratluse järgi traditsionalistlikus stiilis²¹. Arhitekt Johanson on projekteerinud paviljoni koos selle lähima ümbrusega, st trepistiku, tugimüüri ja terrassiga. Trepinurgale paigutati 1939. aastal Enn Roosi skulptuur „Karu“.

Väike ruudukujulise põhiplaani ja kõrge punasest kivist sadulkatusega paekivist seintega paviljon teenindab nii pargis jalutajaid kui ka spetsiaalselt kala nautlema tulnuid. Hoone pole eraldi muinsuskaitse all, kuid asub vanalinna muinsuskaitsealal ning omab seetõttu teatud piiranguid.

Kunstiteosed Hirvepargis

Pargis paiknevad tänapäeval mitmed kunstiteosed. Nii leiame siit skulptor Enn Roosi (1908 – 1990) kavandatud roosakaspunasest graniidist „**Karu**“, mis valmis 1939. aastal. See on kompaktse kujuga meeleolukas karupoja kuju. Skulptuur on Enn Roosi loomaskulptuuride hulgas esimene tähtsam töö. See valmis saamal aastal autori õpingute lõpetamisega Tartus kunstikoolis „Pallas“. Alates 1964. aastast on skulptuur „Karu“ vabariikliku tähtsusega kultuurimälestisena muinsuskaitse all, mille registri number on 1306.²²

Teise skulptuurina Hirvepargis tuleb mainida Ernst Kirsi (1920-1994) kuju „**Akt**“. 1966.a. kavandatud ja Hirveparki paigutatud skulptuuri materjaliks kasutas autor punast graniiti. Kunstnik viljeles hulgaliselt lakoonilises laadis dekoratiivplastikat, aga ka portreid ning hulgaliselt naisakte nagu kõnesolev Hirvepargiski asuv.²³ See kujutab istuvas asendis naist, kelle üks põlv on kõverdatud ning põsk toetub sellele põlvele asetatud käele. Skulptuur „Akt“ on kultuurimälestisena samuti muinsuskaitse all, registrinumbri 2218 all.²⁴

²⁰ <http://tallinncity.postimees.ee/418098/hirvepargi-paviljonist-voib-peagi-kohvik-saada>

²¹ Kalm, Mart Eesti 20. sajandi arhitektuur.

²² <http://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=1306>

²³ Eesti kunsti ja arhitektuuri biograafiline leksikon. Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinn 1996, lk. 184.

²⁴ <http://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2218>

Kolmas Hirvepargis asuv skulptuur on Ole Ehelaiu (1913 – 2003) kavandatud „**Vastsündinu**“, mis paigutati parki 1977. aastal. See on hallist graniidist kompaktnel evandipoja kuju, kes oleks justkui alles jalgadele tõusnud. Ole Ehelaiu loomingul emmikteemadeks olid suures osas erinevates tehnikates teostatud loomalapsed: „Kitsetall“ 1949, „Tukkuv karupoeg“ 1958, „Jääkaru“ 1957, „Merelõvi“ 1965 jt. Kunstnik on loonud ka mitmeid Eesti kirjanike skulptuure ning I laulupeo mälestuskivi 1959. aastal Tartus Peetri kiriku ees teisel pool tänavat. „Vastsündinu“ on kunstimälestisena muinsuskaitse all 2006. aastast.²⁵ Teose registri nr. on 2219.

1968. aastal püstitati Hirvepargi Toompuiestee poolsesse ossa **kunstnik Kristjan Rauale pühendatud hallidest graniitplokkidest monument**, mille abielupaarist autorid on skulptor Kalju Reitel ja sisearhitekt Eha Reitel. Teost peetakse Kalju Reiteli üheks paremaks tööks. Monumendil on kujutatud stseene Kristjan Raua illustreeritud rahvuseeposest „Kalevipoeg“, fassaadil kunstniku nimi, eluaastad ja tsitaat:

„KUNST ON ELU

TIHENDATUD

PUHASTATUD ELU

AINULT SEE KUNST

ON ÜRGJÕULINE MIS

LUUAKSE ISIKUTE LÄBI

KES OMA KAHE JALAGA

SEISAVAD RAHVA SEAS

ILU EI VANANE IIALGI

KÕIK PÕLVED

KUMMARDAVAD TEMA EES“

Hirvepargis Rootsi bastioni eskarpmüürile on 2011. aastal 8. augustil paigutatud **Hirvepargi miitingu mälestustahvel** tekstiga: „23. augustil 1987 toimus Hirvepargis rahvakogunemine, mis tähistas Eesti taasiseseisvumise algust“.²⁶

Admiral Johan Pitka monument oli algselt paigaldatud Kaarli puiestee ja Toompea tänava nurgale, kust see aga samal, 2002. aastal ka maha võeti, kuna krundile alustati okupatsioonide muuseumi ehitamist. Kuju autoriks on skulptor Tõnu Maarand (s. 1940). See skulptuur oli algselt püstitatud betoonalusele.

2005. aastal algatati ja järgmisel aastal püstitati kuju palju suurejoonelisema ja tähendusrikkamana Toompea tänava äärde Hirvepargi nurka. Lisaks skulptor Maarandile liitus selle loomisse ka arhitekt Mart Kadarik. "*Mälestusmärgi keskseks osaks on roostevabadest terasplaatidest kiilu ehk laevanina motiiv, mille keskele mustast graniidist püstprismale kinnitatakse pronkspea. Kiil on oma teravikuga suunatud itta, vihjates sellega Eesti Vabariigi kaitsjate peamisele tegevussuunale,*" avas arhitekt monumendi idee. Kuju all on kolmnurkne keevisrestist tasapind vihjega laevatekile. Lisaks monumendile sümboliseerib pikk pargiaas selle taga suurt laeva. Monumendi roostevabast plaadile on graveeritud tekst: „Kaitseliidu, soomusrongide ja piirivalve looja Eesti Vabadussõjas, riigitegelane ning vabadusvõitleja“. Alt valgustavad monumenti sinised tuled, viidates Pitka tihedale seotusele nii vee kui ka Eesti merepiiride kaitsmisega.²⁷

²⁵ <http://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2219>

²⁶ https://et.wikipedia.org/wiki/Hirvepargi_miiting

https://et.wikipedia.org/wiki/Pilt:Hirvepargi_miitingu_m%C3%A4lestustahvel,_l%C3%A4hivaade,_8._august_2011.jpg

²⁷ https://et.wikipedia.org/wiki/Johan_Pitka_monument

Hirvepargi tähtsusest Eesti lähiajaloo

1987. aastal 23. augustil²⁸ toimus Hirvepargis, täpsemalt selle treppidel, esimene rahva omaalgatuslik poliitiline meeleavaldus okupeeritud Eestis, mille eesmärgiks oli nõuda avalikult 23. augustil 1939. aastal Moskvas Saksamaa ja NSVL vahel sõlmitud niinimetatud Moltovi-Ribbentropi pakti (MRP) ja selle salaprotokollide avalikustamist, st. Ida-Euroopa mõjusfäärideks jagamise tunnistamist, ning pakti tagajärgede likvideerimist.²⁹ Korraldajaks olid endised poliitvangid, MRP-AEG liikmed. Samasisulist Eesti vabanemist nõukogude võimu alt nõudvat miitingut korraldati veel mitmel aastal 23. augustil. Lõpuks viisid need Hirvepargis alanud protsessid Eesti maa ja rahva ajaloo muutuseni ehk Eesti taasiseseisvumiseni järjepidevuse alusel 20. augustil 1991. aastal.

Kaitserežiimid

Hirvepark kuulub looduskaitse alla 1959. aastast alates. Kaitstava pargiala piir kulgeb Wismari tänava ja Toompea tänava ristumiskohast mööda Wismari tänava pargipoolset teemaad lääne-edela suunas kuni Toompuiesteeni, mööda Toompuiestee pargipoolset teemaad loodesse kuni Toompuiestee 10 kinnistu edelanurgani, piki nimetatud kinnistu lõunapiiri kirde suunas kuni pargi kõnniteeni, sealt mööda nimetatud pargiteed põhja suunas kuni ristumiseni kagu-edelasuunalise pargiteega, mööda seda edelasse kuni ristumiseni põhja-lõunasuunalise pargiteega, mööda seda kuni ristumiseni Falgi teega, edasi mööda Falgi tee pargipoolset teemaad itta kuni ristumiseni bastioni müüri ja mööda seda kuni ristumiseni Toompea tänavaga ning mööda Toompea tänava pargipoolset teemaad kagusse kuni ristumiseni Wismari tänavaga.³⁰

Tallinna vanalinna muinsuskaitse alasse jäävana on Hirvepark ka riikliku kaitse all (1996-10 L-1), RTL 1997, 527) ning see asub 1997. aastal UNESCO Maailmapärandi nimekirja kantud Tallinna vanalinna territooriumil.

Koostas:

Tiina Tallinn

arhitekt

²⁹ https://et.wikipedia.org/wiki/Hirvepargi_miiting

³⁰ Riigi Teataja, Vabariigi Valitsuse korraldus nr. 342 "Tallinna kaitsealuste parkide välispiiride kirjeldused", vastu võetud 06.05.2004.